

Zbigniew Sareło

"Dialog. Cz. 1", Wilhelm Ockham, Kęty 2005 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 42/2, 257-259

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

Wilhelm Ockham, *Dialog. Część pierwsza*, tłum. i oprac. Jacek Surzyn, Wydawnictwo ANTYK, Kraków 2005, ss. 288.

Twórczość Wilhelma Ockhama, uznawanego powszechnie za najbardziej kreatywnego filozofa czternastego stulecia, jest w Polsce mało znana. W rodzimych publikacjach filozoficznych, w których – ze względu na podejmowaną problematykę – nie da się pominąć dokonań Ockhama, zwykle jest on tylko ogólnikowo wzmiankowany. W wielu przypadkach przytacza się jedynie obiegowe – by nie rzec stereotypowe – opinie na temat jego poglądów, które przez badaczy dzieł filozofa bądź dawno już zostały zakwestionowane, bądź też są aktualnie analizowane i dyskutowane przez takiej miary uczonych jak: Marilyn McCord Adams, John Kilcullen, George Knysh, Arthur S. McGrade, Paul V. Spade, czy wreszcie Alfred J. Freddoso.

Fakt nikłej u nas znajomości poglądów Ockhama przestaje dziwić, gdy zauważymy, że brakuje nie tylko przekładów jego prac na język polski. Gdy chodzi o tłumaczenia na język polski, dostępna jest *Suma logiczna* w przekładzie Tadeusza Włodarczyka (PWN, 1971) i krótkie fragmenty innych dzieł zamieszczone w publikacji Ryszarda Palacza pt. *Ockham* (Wiedza Powszechna, 1982). Bardziej dotkliwy jest ogólny brak dostępu do prac Ockhama w naszym kraju. W bibliotekach polskich uniwersytetów trudno znaleźć jakiegokolwiek z dzieł *Doctoris Invincibilis*, chociaż w XX wieku ukazały się wydania krytyczne siedmiu tomów jego *Opera Philosophica* i dziesięciu tomów *Opera Theologica* (wydawca obu zbiorów: New York, Franciscan Institute Press, 1974-1988). Manchester University Press natomiast (w latach 1940-1963) wydało trzy tomy *Opera Politica* franciszkańskiego filozofa.

Z zadowoleniem więc należy przyjąć opublikowane przez Wydawnictwo ANTYK tłumaczenie pierwszych pięciu ksiąg z pierwszej części *Dialogu* Ockhama. Tekstem, który według deklaracji tłumacza został przyjęty jako podstawa translacji, było wydanie krytyczne *Dialogu*, opracowywane aktualnie przez zespół uczonych pracujących pod auspicjami Akademii Brytyjskiej (John Kilcullen, George Knysh, Volker Leppin, John Scott, Jan Ballweg). Zespół ten równoległe tłumaczy *Dialog* na język angielski. Wyniki ich pracy są udostępnione w Internecie na stronie Akademii Brytyjskiej (<http://www.britac.ac.uk/pubs/dialogus/ockdial.html>).

Przekład Jacka Surzyna jest dziełem rzetelnym tak pod względem merytorycznym, jak i językowym. Tłumacz starał się wiernie oddać w języku polskim myśl Ockhama, co bez wątpienia wymagało dużej staranności oraz wnikliwości. Oksfordzki filozof bowiem nie zawsze ujmował swą myśl w sposób precyzyjny. Czasami konstruował on zbyt skomplikowane, niejasne zdania. Jest to oczywiście zrozumiałe, gdy uświadomimy sobie, w jakim tempie pisał swe dzieło. Ponadto nie można zapomnieć, że posługiwał się łańcą średniowieczną. Pomimo tych trudności, które przysparzał sam oryginał, tłumaczenie Surzyna dość wiernie przekazuje myśl Ockhama. Bez wątpienia znaczącą pomoc w tłumaczeniu stanowił bardzo dobry angielski przekład autorów wydania krytycznego *Dialogu*. Tak się bowiem składa, że właśnie pięć pierwszych ksiąg z części pierwszej jest już przetłumaczone na angielski. Momentami wydaje się również, że tłumacz był wierniejszy wersji angielskiej *Dialogu* niż łacińskiej.

Na słowa uznania zasługuje też dbałość językowa przekładu. Polski tekst *Dialogu* nie tylko wiernie przekazuje myśl Ockhama, ale też jest napisany poprawną polszczyzną, choć nie bez pewnych wad stylistycznych. Te ostatnie jednak wynikały – jak się wydaje – z troski autora o wierną translację zawiłych konstrukcji zdaniowych samego Ockhama.

Zwyczajowo cennym dodatkiem do wydań dzieł tłumaczonych są wprowadzenia. Niestety, nie można tego odnieść do pracy Jacka Surzyna – z wielu powodów. Pierwszy z nich odnajdujemy w zawartości treściowej Wstępu. Blisko połowę Wstępu zajmuje omówienie historii relacji Kościoła do cesarstwa, poczynając od edyktu Galeriusza z 311 roku aż do XV wieku, przy czym na przedstawienie tejsze relacji w pierwszej połowie XIV wieku, a więc w okresie, gdy Ockham pisał *Dialog*, tłumacz poświęcił tylko kilka zdawkowych

zdań. Tak więc prawie połowa wstępu właściwie nie wnosi niczego, co byłoby przydatne do interpretacji dzieła Ockhama.

W pozostałych częściach Wstępu znajdujemy, m.in., zwięzłe informacje o kontekście konfliktu Ockhama z papieżem, wyliczenie jego dzieł politycznych, bardzo krótkie przedstawienie układu i treści *Dialogu* oraz wyjaśnienia dotyczące ograniczenia przekładu do pierwszych pięciu ksiąg części pierwszej *Dialogu*. Poznawcza wartość tych fragmentów Wstępu jest znikoma, głównie dlatego, że autor przedstawiał tam sprawy oczywiste, bądź też powtarzał w nich myśli dobrze znane.

Zródłem poważniejszych zastrzeżeń co do poznawczej wartości Wstępu oraz naukowej rzetelności autora są zapożyczenia, które zostały przez niego przemilczane. Co do pewnych passusów można nawet stawiać pytanie, czy nie mamy do czynienia z plagiatem. Takim passusem jest np. fragment zatytułowany *Plan i układ Dialogu*. Jest on niemal dokładnym przekładem angielskiego tekstu pt. *Plan of the Dialogus*, zamieszczonego na stronie internetowej pod adresem: <http://www.britac.ac.uk/pubs/dialogus/wplan.html>. Autor nigdzie nie wskazał czytelnikowi, że jego opis układu *Dialogu* jest tłumaczeniem tekstu autorów wydania krytycznego. Podobny przypadek znajdujemy we fragmencie Wstępu zatytułowanym *Treść Dialogu*. Początek tego tekstu (cały pierwszy akapit i część drugiego) jest tłumaczeniem fragmentu artykułu *Ockham and the Dialogus*, autorstwa Johna Kilcullena i George'a Knysha, zamieszczonego na stronie internetowej pod adresem: <http://www.britac.ac.uk/pubs/dialogus/wock.html>.

We *Wstępie* znajdujemy także ukryte zapożyczenia od polskiego autora – Ryszarda Palacza. Dwa pierwsze akapity ze *Wstępu* są parafrazą początku rozdziału *Państwo i Kościół* monografii Ryszarda Palacza, poświęconej Ockhamowi (R. Palacz, *Ockham*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1982, s. 136.). Podobnie, jak w poprzednich przypadkach, także i w tym autor nie wskazał czytelnikowi od kogo „przepisał” myśli zawarte w tym fragmencie tekstu.

Szkoda zatem, iż stosunkowo dobry przekład, wydany w przyzwoitej szacie edytorskiej, został opatrzony *Wstępem* budzącym poważne zastrzeżenia zarówno co do jego strony merytorycznej, jak też i rzetelności naukowej.

Zbigniew Sareło
Instytut Filozofii UKSW